

ПРАВО, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ДО МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ КОНТРАКТІВ У ДЕРЖАВАХ, ЯКІ Є ЧЛЕНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті висвітлено міжнародно-правові акти, що регулюють правовідносини, що виникають із комерційних контрактів у державах, які є членами Європейського Союзу. Проаналізовано основні положення актів, що застосовуються до комерційних контрактів у Європейському Союзі.

Ключові слова: міжнародні комерційні контракти, держави-члени ЄС, принципи УНІДРУА, Статут Рим I, Віденська конвенція про право міжнародних договорів, принципи європейського контрактного права.

Укладаючи міжнародні комерційні контракти, сторони повинні визначити, яким правом такий контракт буде регулюватися. Відповідно, обираючи право, сторони підпорядковують контракт певній категорії правових норм.

Доктрина автономії волі сторін полягає в тому, що сторони наділені можливістю обрати право, яким буде регулюватися їхній контракт. У сучасних відносинах доктрина автономії волі сторін фокусується більшою мірою на правах та обов'язках сторін контракту або ж на змісті самого контракту, ніж лише на дійсності контракту. Відповідно, сторони мають можливість на власний розсуд здійснити вибір права для регулювання контрактних відносин.

Якщо наголошувати на національному підході, тобто на обранні сторонами контракту національного права певної країни, то деякі науковці наголошують на тому, що у двосторонніх контрактах кожна зі сторін контракту виконує свої зобов'язання в іншій країні, це означає, що застосування права місця виконання контракту призводить до застосування права різних країн. Зокрема, це пов'язується з тим, що контракт має місце виконання [1].

Однак така позиція є суперечливою. Адже сторони під час укладення контракту за своїм бажанням обирають те право, яке буде регулювати комерційний контракт та відносини між ними. І той факт, що сторони перебувають на території різних країн, не означає, що кожна зі сторін застосовує право тієї країни, де вона перебуває. Крім того, згадана позиція суперечить доктрині автономії волі сторін. Адже, якщо сторони узгодили між собою, що вони будуть застосовувати право конкретної країни, то застосування іншого права, ніж про це було

домовлено заздалегідь, передовсім, порушує умови укладеного контракту.

Важливим є питання меж автономності волі сторін, адже з цим питанням пов'язане визначення того, що означає обрання іноземного права. Зокрема, сторони контракту можуть обрати «повністю» право однієї країни або ж лише матеріальне право. Тобто це означає, що сторони під час обрання права не обмежені правом лише однієї країни. Навпаки, вони можуть обрати право декількох країн і визначити межі його застосування, тобто які норми будуть регулювати конкретне коло відносин.

Сторони контракту також можуть у межах своєї автономії обрати для регулювання контракту міжнародні договори або звичаї. Тобто автономність волі сторін полягає в можливості сторін контракту обрати право певної країни для регулювання контракту. Сторони контракту не обмежені можливістю обрання лише національного права. Вони мають право обирати й джерела міжнародного права для регулювання контрактних відносин.

Однак автономія волі сторін включає в себе й деякі обмеження, які поділяються на дві категорії: категорії формальних обмежень і обмежень щодо змісту. Це означає, що свобода сторін у виборі права, яким регулюється контракт, не є абсолютною. Тобто сторони повинні враховувати встановлені критерії щодо обрання права, межі яких стосуються трьох важливих сфер: публічний порядок, наявність обов'язкових правил і вимога щодо обґрунтованого зв'язку [1]. Отже, сторони контракту під час його укладення повинні дотримуватися встановлених критеріїв обрання права. Адже в протилежному випадку може скластися ситуація, за якої обране право

не буде відповідати необхідним критеріям, і тоді можливість його застосування до конкретних правовідносин втрачається.

Що стосується публічного порядку (що включає в себе соціальні цінності, принцип справедливості і суспільного добробуту), то іноземне право не може бути застосоване до контракту у випадку, коли воно є несумісним із публічним порядком конкретної країни. У разі наявності обов'язкових до застосування правил тієї країни, де має місцезнаходження сторона контракту, сторони такого контракту не можуть обрати право іншої країни [1]. Сторони контракту повинні враховувати, чи не буде обране право суперечити тим цінностям, які існують у суспільстві. Адже право іноземних держав може містити норми, які не суперечать публічному порядку однієї держави, проте суперечать публічному порядку іншої.

Вимога щодо обґрунтованого зв'язку полягає в необхідності обрання сторонами права тієї країни, з якою контракт має найбільші зв'язки. Деякі вчені наголошують на тому, що такий зв'язок визначається через встановлення місця виконання такого контракту. Інші ж науковці вказують на те, що такий зв'язок має визначатися шляхом зважування всіх факторів, через які обране право пов'язане зі сторонами контракту чи з самим контрактом, оскільки логічним є обрання сторонами того права, яке найбільш пов'язане з контрактом і з яким вони добре знайомі [2]. Ми вважаємо, що саме другий підхід, яким встановлюється визначення обґрунтованого зв'язку контракту з самим контрактом та з обов'язками сторін у конкретному праві, є більш доцільним. Це пояснюється тим, що не завжди місце виконання контракту пов'язане зі знаннями сторін права щодо місця виконання такого контракту. Це може призвести до виникнення певних неузгодженостей у процесі виконання контракту. Тому сторони повинні обирати те право, яке, на їхню думку, може найбільш точно врегулювати контрактні відносини між ними.

Арун Шенкар наголошує на важливості обмеження автономії волі сторін у виборі права, яким буде регулюватися контракт, оскільки повна автономія сторін у виборі права може поставити одну зі сторін у більш вигідне становище порівняно з іншою стороною контракту [2]. Таке твердження заслуговує на увагу, оскільки необмежена воля сторін може призвести до труднощів у виконанні контракту. Також при виборі права для регулювання комерційного контракту самі сторони можуть не завжди усвідомлювати зміст обраних норм та порядок

їх застосування. Тому для уникнення певних неузгодженостей автономія вибору права повинна бути обмеженою.

Особи, які укладають міжнародний комерційний контракт, можуть домовитися, що міжнародний комерційний контракт буде регулюватися Принципами УНІДРУА про міжнародні комерційні контракти. Як зазначається в Принципах УНІДРУА, сторони можуть застосовувати такі принципи окремо або ж у поєднанні з національним правом, яке застосовується з питань, які не врегульовані такими принципами [3]. Таким чином, у Принципах УНІДРУА містяться положення, які дозволяють паралельне застосування як зазначених принципів, так і національного законодавства. Однак міститься застереження щодо можливості застосування такого законодавства – лише в частині, що не регулюється принципами. Отже, таке положення певною мірою обмежує сторони договору, адже в тій частині, де договір буде регулюватися Принципами, сторони позбавляються можливості застосувати положення національного законодавства.

Слід зазначити, що Принципи УНІДРУА застосовуються і в тому випадку, коли сторони не визначили, яким правом буде регулюватись їхній контракт [3]. Важливим є й те, як співвідносяться Принципи УНІДРУА та інші норми права, зокрема ті, які мають національний, міжнародний або наддержавний характер. Це питання врегульовано в статті 1.4 Принципів УНІДРУА, відповідно до якої жодне положення Принципів не повинно обмежувати застосування обов'язкових правил національного, міжнародного або наддержавного характеру, які застосовуються відповідно до положень міжнародного приватного права [3].

Принципи містять також і обов'язкові положення. Таким чином, сторони не мають можливості виключити їх застосування або ж змінити їх. Однак Принципи УНІДРУА мають специфічну природу, відповідно, не передбачено жодних наслідків для сторін у разі порушення зазначеної вимоги [3]. Таким чином, простежується різниця між обов'язковими положеннями національного права та обов'язковими положеннями Принципів УНІДРУА. Адже в разі виключення сторонами обов'язкових положень Принципів УНІДРУА і застосування ними інших положень, наслідки є іншими, оскільки обов'язкові положення Принципів УНІДРУА не можуть бути застосовані у випадку їх виключення. Це є суттєвою відмінністю від того, як здійснюється застосування обов'язкових положень національного законодавства.

Деякі науковці зазначають, що положення Принципів відображають стандарти поведінки, що має обов'язковий характер відповідно до багатьох національних законів. Обов'язковий характер положень впливає зі змісту та мети положень як таких (наприклад, принцип доброї волі, чесного ведення справ) [3].

Таким чином, застосування Принципів УНІДРУА для регулювання міжнародного комерційного контракту є одним зі способів вибору права, що застосовується та надає можливість сторонам контракту на належному рівні врегулювати відповідні комерційні відносини.

Для врегулювання укладення контрактів у Європейському Союзі існує Регламент від 17 липня 2008 р. про право, яке застосовується до контрактних зобов'язань. Цей Регламент також називають Статутом Рим I. У п. 11 Преамбули Статуту зазначається про можливість сторін вільно визначати право, що є одним із ключових у системі конфліктів положень закону з питань контрактних зобов'язань [4]. На території Європейського Союзу такий Регламент був прийнятий з метою забезпечення єдиного підходу до укладення контрактів як у межах Європейського Союзу, так і поза ними, тобто в разі, коли юридична особа, яка перебуває на території держави-члена Європейського Союзу, укладає контракт з іншою юридичною особою, яка не перебуває на території держави-члена Європейського Союзу.

У п. 19 Статуту зазначаються способи визначення права, яким буде регулюватися контракт у випадку, коли такий вибір не було зроблено. У такому разі право визначається відповідно до специфіки типу контракту. Якщо контракт не може бути віднесений до певної категорії або за ознаками його елементи підпадають під декілька типів, то контракт повинен регулюватися правом країни, де має місцезнаходження сторона, що повинна здійснити виконання контракту. У випадку укладення контракту, який складається із сукупності прав і обов'язків, які можуть бути класифіковані і підпадають під більш ніж один із визначених типів контрактів, характер виконання цього договору має визначатися з урахуванням центру його ваги (*centre of gravity*) [4]. У Статуті Рим I використано традиційний підхід до визначення права регулювання контракту. У таких випадках місцезнаходження сторони, яка повинна виконати контракт, прирівнюється до місця виконання контракту. Таке прирівнення є логічним. Відповідно обирається право країни місцезнаходження сторони контракту.

Також у Статуті зазначаються випадки, коли право, яке застосовується до контракту, не може

бути визначене ні на підставі віднесення контракту до певної категорії, ні на підставі місцезнаходження сторони контракту. У такому разі здійснюється визначення тієї країни, з якою контракт є найбільш тісно пов'язаний. Це здійснюється шляхом з'ясування, чи має контракт тісні зв'язки з іншим контрактом або контрактами [4]. Такий спосіб урегулювання вказаної проблеми є доцільним, адже типовими є ситуації тривалої співпраці сторін. Тобто юридичні особи, які перебувають на території різних країн, могли укласти між собою й інші контракти, в яких було визначено питання застосованого права. Тому, застосовуючи аналогію і пов'язаність нового контракту з попередніми контрактами, визначається право, яке підлягає застосуванню до конкретного комерційного контракту.

На території Європейського Союзу діє Конвенція про право, яке застосовується до контрактних зобов'язань. Ця Конвенція передувала Статуту Рим I і була прийнята з метою встановлення єдиних правил застосування права до контрактних зобов'язань у межах Європейського Союзу [5].

Положення зазначеної Конвенції застосовується до контрактних зобов'язань, включаючи вибір права різних країн. При цьому в Конвенції вказується на можливість застосування права держави, яка не є членом Європейського Союзу (ст. 2 Конвенції).

Як і в Статуті Рим I, у Конвенції вказується на можливість застосування права на вибір сторін контракту і на можливість сторін застосовувати обране право як до всього контракту, так і до його частини (ст. 3 Конвенції). Аналогічно Статуту Рим I, Конвенція передбачає, що у випадку, коли сторони не обрали право, яким буде регулюватись укладений ними контракт, такий контракт регулюється правом країни, з якою він найбільш тісно пов'язаний. Деяким новим є положення про те, що коли окрема частина контракту має тісні зв'язки з іншою країною, то може, як виняток, регулюватися правом цієї країни. На відміну від Статуту Рим I, у Конвенції дається визначення, який контракт слід вважати таким, що має найбільш тісні зв'язки з країною. Для цього потрібно визначити місцезнаходження особи, яка повинна здійснити виконання контракту. У випадку, якщо договір було укладено в процесі здійснення торговельної діяльності, такою країною буде та, в якій розташоване основне місце діяльності сторони договору, яка повинна здійснити його виконання, а у випадку, якщо виконання договору буде здійснюватися через місце, яке не є основним місцем діяльності, такою країною буде та, де розташоване

неосновне місце діяльності (п. 2 ст. 4 Конвенції). Таким чином, Статут Рим I містить положення, які відрізняються від тих, які містяться в зазначеній Конвенції та до його прийняття застосовувались у Європейському Союзі.

Ще одним міжнародним актом є Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р. (Віденська конвенція). Як зазначено у статті 1 Віденської конвенції, вона підлягає застосуванню «до договорів купівлі-продажу товарів між сторонами, місця ведення підприємницької діяльності яких перебувають у різних державах» [6].

Та обставина, що місця ведення підприємницької діяльності сторін розташовані в різних державах, «не береться до уваги, якщо це не впливає ні з договору, ні з ділових відносин або обміну інформацією між сторонами, що мали місце до чи в момент його укладення» [6].

Щодо обов'язковості положень Віденської конвенції, то сторонам договору надається можливість «виключати застосування цієї Конвенції, відступати від будь-якого з її положень чи змінювати його» (ст. 6 Віденської конвенції).

Отже, Віденська конвенція застосовується до договорів купівлі-продажу. При цьому сторони можуть паралельно із застосуванням цієї Конвенції застосовувати ще й положення іншого законодавства.

У Європейському Союзі до регулювання контрактів застосовуються також Принципи європейського контрактного права. У статті 1.101 Принципів європейського приватного права зазначається, що ці Принципи застосовуються як загальні правила контрактного права Європейського Союзу. Такі Принципи застосовуються у випадку, коли сторони домовилися про їх інкорпорацію в контракт або про те, що їхній контракт буде регулюватись такими Принципами [7]. У п. 3

статті 1.101 Принципів зазначається про випадки, коли такі Принципи застосовуються. Зокрема, такі Принципи можуть застосовуватися, коли сторони погодили, що їхній контракт буде регулюватись «загальними принципами права», *«lex mercatoria»*, або ж сторони не обрали права, яким буде регулюватися їхній контракт.

Укладаючи контракт, сторони мають право визначити, які з правил, встановлених Принципами, є обов'язковими для них. Також сторонам контракту дозволяється виключати застосування будь-якого Принципу або ж відступати від їхнього змісту чи змінювати їхній зміст, за винятком, якщо інше не передбачено в Принципах (ст. 1.102 Принципів).

Якщо застосоване право дозволяє, сторони можуть визначити, що їхній контракт регулюється Принципами, в той час як обов'язкові національні положення не застосовуються. Однак сторонам контракту потрібно враховувати й те, що, відповідно до положень міжнародного приватного права, застосовуватися повинні обов'язкові положення національного, наднаціонального та міжнародного права, незалежно від права, яким регулюється контракт (ст. 1.103 Принципів). Таке положення є аналогічним тому, яке міститься в Статуті Рим I.

Важливим є й те, що Принципами встановлюється положення про обов'язковість для сторін контракту звичаїв, щодо яких вони погодились, а також будь-якої практики, яку вони встановили між собою. При цьому сторони зв'язані звичаєм, який розглядається як такий, що застосовується особами в аналогічних ситуаціях (ст. 1.105 Принципів). Отже, Принципи європейського контрактного права застосовуються у випадку посилання на них сторін у контракті або якщо сторони не обрали права для регулювання контрактних відносин між ними.

Список літератури

1. Zhang M. Party Autonomy and Beyond: An International Perspective of Contractual Choice of Law [Electronic resource] / Mo Zhang. – Mode of access: <http://www.law.emory.edu/fileadmin/journals/eilr/20/20.2/Zhang.pdf>. – Title from the screen.
2. Shankar Arun Ajay. Party Autonomy in International Contracts: Why Limited Party Autonomy Is Better Than Unlimited Party Autonomy [Electronic resource] / Arun Ajay Shankar. – Mode of access: http://www.civitas.in/legal_solutions/articles/7/Party_Autonomy_in_International_Contracts:_Why_Limited_Party_Autonomy_Is_Better_Than_Unlimited_Party_Autonomy. – Title from the screen.
3. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (2010) [Electronic resource] / Published by the International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), Rome. – Mode of access: <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/main.htm>. – Title from the screen.
4. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) [Electronic resource] // Official Journal of the European Union. – 04.07.2008. – Mode of access: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:177:0006:0016:En:PDF>. – Title from the screen.
5. Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations (Rome 1980) European Union [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.jus.uio.no/lm/ec.applicable.law.contracts.1980/doc.html>. – Title from the screen.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 // Офіційний вісник України. – 2006. – 26 квітня. – № 15. – С. 438. – Ст. 1171.
7. The Principles of European Contract Law [Electronic resource]. – Mode of access: http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm. – Title from the screen.

L. Logush, D. Ishchenko

THE LAW APPLICABLE TO INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS IN THE STATES WHICH ARE MEMBERS OF THE EUROPEAN UNION

This article highlights the international legal acts which regulate the legal relationships arising from the commercial contracts in the states which are members of the European Union. We have analysed the main provisions of the acts applicable to the commercial contracts in the European Union.

Keywords: International commercial contracts, member states of the EU, UNIDROIT Principles, the Rome Statute, United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, The Principles of European Contract Law.

Матеріал надійшов 15.03.2015

УДК 341.23:364-23

Антонович М. М.

ПРАВО НА ГУМАНІТАРНУ ДОПОМОГУ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЙОГО ПОРУШЕННЯ ЗГІДНО З МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ

У статті проаналізовано право на гуманітарну допомогу відповідно до Четвертої Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни і Протоколів до Женевських конвенцій 1949 р. Розглянуто механізми забезпечення цього права і підтверджено висновок про те, що порушення права на гуманітарну допомогу становить загрозу миру і безпеці у світі. Держави, міжнародні організації, передусім ООН, зобов'язані гарантувати це право і притягати до відповідальності винних у його порушенні аж до застосування збройної сили для його імплементації.

Ключові слова: право на гуманітарну допомогу, збройний конфлікт, Конвенція про захист цивільного населення під час війни, Протоколи до Женевських конвенцій 1949 р.

Право на гуманітарну допомогу як, з одного боку, індивідуальне право, а з другого – одне із солідарних прав третього покоління прав людини за останні десятиліття набуло особливої ваги, оскільки необхідність реалізації цього права викликана не лише природними катастрофами, а й

збройними конфліктами, кількість яких постійно зростає. З початку 2014 р. це стало актуальним і для України у зв'язку з агресією РФ на півдні України в Криму, а згодом і на сході України за допомогою фінансованих та контрольованих РФ терористичних угруповань та найманців, а також